

tvojih željah... A vendar, dete, vendar te vprašam: ali ga hočeš, ko striček prosi zanj?... Le voulez-vous?...»

Tedaj je Stana zažarela kakor roža pred vhodom v hladnico. Z blaženim smehljajem se je nagnila stričku na prsi, položila mu roko okoli vratu in zašepetala:

«Oui, mon oncle...»

L. Annaeus Seneka — A. Sovre:

Apokolokyntosis — Potikvitev

Satira na cesarja Klaudija smrt ter njegovo pot v nebesa in pèkel.

Leta 41. po Kr. je poslal cesar Klaudius Seneko v izgnanstvo na Korsiko. Seneka je bil kot velekapitalist, finančnik in diplomat vaje razkošnemu življenju v Rimu; lahko si je torej misliti, kako silno ga je kazen zadela. Osem let je moral prebiti na divjem, samotnem otoku. Leta 49. ga je Klaudius sicer poklical nazaj, ali Seneka mu izgnanstva ni nikoli pozabil. Najhuje pa ga je grizlo to, da je moral kot dvorni retor in vzgojitelj mladega Nerona sestaviti ob Klaudijevi smrti poveljujočo osmrtnico. Toda kruto se je maščeval. Skoraj da neposredno po cesarjevi smrti se je pojavil v rimski javnosti paskil — da ga je napisal Seneka, ni nihče dvomil —, v katerem je izbrizgal pisec na cesarja ves strup smrtnega sovraštva. Poróga je tako ujedljiva, da je po njej domala nemogoče objektivno orisati Klaudijevo osebnost; zakaj neprestano se vsiljuje človeku žalostna nakaza idiota na prestolu, narisana v satiri z naravnost grozljivo umetnostjo. Že naslov «Apokolokyntosis» sam je strupen dovtip, narejen po «apothēsis». Kolokynte pomeni tikvo, bučo, ki je bila in je še simbol gluposti. Pisec hoče torej reči, da Klaudius ne zasluži izpremembe v boga, temveč v tikvo. Poleg Petronijevega Trimalchiona je Potikvitev najboljša antična zabavljica in — dasi brezmejno zlobna — ena najbolj duhovitih političnih satir v svetovnem slovstvu.

Uvod

Zabeležiti hočem kašnjim v spomin, kaj se je primerilo v nebesih dne 13. oktobra 54., ob svitu nove dobe, na pragu do srečnih zlatih časov. Peresa mi ne bo vodil ne prikup ne odkup: kar bom napisal, je do mrvice res. — Ako me kdo vpraša, odkod moja vednost, mu najprvo, če me ne bo volja, sploh odgovoril ne bom. Kdo neki me more siliti? Mar nisem svoboden, kar je odbilo nje mu, ki je na sebi dokazal, da je res, kot pravi pregovor: Za kralja ali norca je treba, da se človek rodi? Če se

mi bo pa le zljubilo odgovarjati, porečem pač, no — kar mi bo bašte v lápe prišlo. Kdo je že kdaj od zgodopisca zahteval zapri-seženih prič?

Pa denímo, da bi moral končno vendarle navesti poroka: le-tu se obrni do njega, ki se mu je prikazála Drusilla na svoji poti v elizij.¹ Potrdil ti bo, da je videl tudi Klaudija, kako je «z racávim korakom» rogačkàl² proti paradižu. Mož mora hoti ne hoti vedeti vse, kar se koli v nebesih zgodi: saj je gradbeni inspektor za Appijevo cesto, po kateri sta šla, kakor veš, tudi Divus Augustus in cesar Tiberius med bogove.³ Zato pa, kar vprašaj ga — a na samem — pa boš zvedel: vpričo drugih ti nikar črhnil ne bo. Zakaj odkar je v senatu prisegel, da je bil pri Drusillinem vne-bohodu resnično navzoč, a mu vesele novice živ krst ni verjel, se je slovesno pridušil, da v bodoče ne mrkne več, pa če bi našel na sredi trga človeka ubitega.

Od njega torej sem slišal zgodbo, ki jo objavljam — tako točno in brez utaje, kakor gotovo želim možu zdravja in sreče.

Že so po kračji stezi se krčili Solncu obtoki,
ure naraščale vdilj, somornemu spancu prijazne,
Luni kraljici vse dalje šireč zmagovito gospostvo:
grbava zima je slačila kras bohotni jeseni,
že vinogradnik kolón, ki mu trs je po volji prezórel,
redko je grozdje obral, zakesnele trgatve pridelek.

Toda razumel me boš nemara laže, ako rečem: mesec je bil oktober, dan trinajsti, ura — te ti pa ne utegnem natančno povedati, zakaj prej se bodo filozofi zedinili, ko pa kazáli dve uri enako. Vsekakor je biló med dvanajsto in enimi popoldne.

«Viš ga, trlepa,» boš dejal; «pokaži mi poeta, da bi mu ne biló premalo, opevati zgolj solnčne vzhode in zahode: še poldnevu ne privošči pokoja, ti pa kaniš kar tako smukniti mimo te lepe ure?» Prav: pa se zgôdi po tvojem:

Že polovico obloka so Phoibu prekróžili belci:
bliže mrakovom noči potresaval dremotno je vájet,
zviška krečoč se navzdol s plameníco po dragi poševni,
ko je pričel Klaudius naganjati dušo, ali pravih vrat ji ni našel.

¹ Kaligulova sestra. Senator Livius Geminus je prisegel, da jo je videl na poti v nebesa. Leta 54. je bil očitno «curator viae Appiae».

² Klaudius je šepal. Cit. po Verg. Aen. II, 724, kjer drobni mali Iulus «non passibus aequis» poleg očeta Aeneje.

³ Prvi je umrl v Noli, drugi v Misenu; trupli so prepeljali po Appijevi cesti v Rim.

Predigra v nebesih in njen konec na zemlji

Tu pomigne Merkurius, ki je imel s Klaudijevimi talenti zmeraj veselje, eni izmed treh rojenic na samo.

«Pretéto si trda,» jo prime, «da moreš mirno gledati, kako se trapi siromak nadložni. Kaj res ne bo konca njegovemu trpljenju? Štiri in šestdeseto leto že teče, odkar se préklata z dušo. Zakaj si mu gorka — njemu in državi? Naredi vendar, da astrologi vsaj enkrat pogodé, ko mu, kar je že cesar, iz leta v leto in mesec za mescem zvonijo k pogrebu. Sicér pa ni čuda, če se motijo, in mu nikdó ne ve ure: saj ga ima vse za ničéta, ko da bi sploh rojen ne bil.⁴ Stori, kar moraš storiti, in pošlji mu smrt, da kdo boljši zavlada v izpraznjenem dvorcu.»⁵

«Jaz bi mu,» odvrne Klotho, «bome da rada primaknila pedenj časa ali dva, da bi utegnil porimčiti še tistih pet tujerodcev, ki jih še ni — Klaudius si je bil namreč vtepel, da mora videti v togi vse Grke in Francoze, Španjole in Angleže —, toda ker je že sklenjeno, da ostani nekaj Nerimcev za seme, in tudi ti tako hočeš, pa bodi.»

Tu odpre púšico in vzame tri preslice iz nje: na eni stoji ime Augurinus, na drugi Baba, na poslednji Claudius.⁶

«Tej trojici hočem še letos prestriči nit, in to v kratkih presledkih: ànti nečem, da bi hodil brez spremstva na pot. Ne biló bi pravično, da bi nenadoma ostal sam, ko je imel še pred kratkim tisoč ljudi okoli sebe, da so ga stregli spredaj in zadaj. Začasno si bo moral pomagati pač s tema pajdašema.»

Rekši pretrga namótek, nasukan na gnudno vreténo,
v znak, da je proč pàknéštvo, dognano norčavo življenje.
Lachesis pa, ki ovija vezilo prebujne ji kodre,
lavorov venec pierski noseče nad belim očeljem,
seže po volni, bleščavi ko sneg: z blagoslovljeno róko
vsuče si nit, in glej: nit v novi se barvi leskeče.
«Čudo, prečudo,» ji vzklikate sestri ob divni osnovi:
saj se preprosta ji runa pretvarja v sijajno kovino,
zlate vekóve lijóč iz kodelje po čudežnem vlaknu.

⁴ Klaudius je bil izdal strog zakon proti vedežem, zato je umljivo, da so mu želeli smrt. Za pravilno postavitev horoskopa je važen rojstni datum — «hora natalis»; iz nje se dá izračunati «hora fatalis» — dan smrti. Pisatelj se kruto ponorčuje, češ, kdo pa vé za Klaudijevo rojstno uro, ko se vendar živ krst ne zmeni zanj, prav ko da bi ga na svetu ne bilo. Človeku pa, o katerem se «dvomi, ali je sploh rojen», je težko postaviti horoskop.

⁵ Cit. po Verg. Georg. IV, 90, nanašajoč se na matico čebel.

⁶ Augurinus neznan, Baba notoričen idiot; trojica tvori norčevski ABC.

Dalje, vse dalje tekó predicam blagotni praméni:
 polnih se rok veselé, jim sladka zabava je posel.
 Sámo po sebi odseda se prelo: brez truda se spušča
 nitka za nitjo voljnó raz gladko plešoče vreteno,
 dókler ne prejdejo Nestorju let, dá, sivcu Tithónu.
 K delu pripeva jim Phoibos: vesel, da obeta se sreča,
 strune zdaj ubira vzigran, zdaj sestram volno podaja.
 S pesmo jih mami in krati jim čas, da pozabijo dela.
 V tem ko obsipajo brata z zahvalo za godbo in pesem,
 roka naprede jim več ko navadni odmerek človeku.
 Phoibu je obilje pogodu: «Ne jémljite proč,» se zavzame,
 «ah, ne utesnjujte v obòr kratkoživih pozemeljskih bitij
 NJEGA, ki jè kakor jaz, po licu dvojník mi in stasu,
 v glasbi in z grlom mi kos. On blažene vrnil bo čase,
 trudne potešil in vzel onemelim zakónom molčavost.
 Kar je D a n i c a med dróbnico zvezd, ki zbežé, ko zasije,
 kar je V e č e r n i c a roju družic, ki jih zopet privabi,
 ali kar S o l n c a ognjeni pogléd je vesoljstvu, ko zarja,
 rožnemu jutru rodníca, prežene temačne mračine,
 belcev bleščečo se vprego spustivši iz svetle ográde:
 to bode Romi njen car: le-tak se pokaže ji NERO.
 V soju spokojnem žareč odseva čarobno milobo
 lice njegovo in til, z valujočimi kodri obzarjen.»

Tako je pel Apollon. A Lachesis, ki ji je bil za čudo lepi
 mladec sami všeč, je dajala iz polne roké, dá, še iz svojega mu je
 primaknila nemalo let. Gledé Klaudija pa vsi v en glas, češ,
 naj «s pobožno rádostjo ga iz dvorca ponesó».

Mož je res izbrljuzgal dušo, in bilo je konec njegovemu pri-
 vidnemu životarstvu. Zadahnil je, poslušajoč komedijante: zdaj
 menda razumeš, odkod moj strah pred umetnostjo.

Poslednje besede na zemlji je izjécal, ko se mu je baš utrnil
 krepek glas iz tistega dela telesa, s katerim je laže govoril:
 «K-k-križem balta», je zastokal, «z-zdaj sem se pa p-p-podelal, če
 se ne motim». Ali se je res, ali ne, ne vem: gotovo pa je, da je v
 življenju vse pogovnáł.

Klaudius v nebesih

Odveč bi biló pripovedovati, kaj se je nadalje zgodilo na
 svetu. Saj še vsi pomnite, nevarnosti pa tudi ni, da bi padlo komu
 iz spomina, kar mu je vtisnila vseobča radost: svoje sreče človek
 nikoli ne pozabi. Poslušajte rajši, kako se je vedlo rajnemu v
 nebesih. Za resničnost poročila vam jamči moja priča.

Vratar naznani Iuppitru, da stoji tuj moški zunaj, čudne postave in do dobrega siv. «Nekaj pomrmrava, vrag si ga vedi kaj: kake grožnje ka-li, ko ti venomer pokinkuje z glavó. In šepast je na desno nógo. Vprašal sem ga, kako se piše, pa mi je tako nerazločno in skrotovičeno odgovoril, da ne vem kam ž njim. Jaz ne razumem njegovega jezika: Grk ni, Rimec tudi ne, sploh nobenega znanih narodov.»

Iuppiter ukaže Herkulu — le-ta je prepótoval križem svet in je očividno poznal vsa plemena —, naj stopi ven in poizve, kakega porekla je prišlec. Herkules gre in pokuka skozi linico.

«Sveta nebesa,» se prepade, «mar se nisem še z vsemi pošastmi rvàl? Kakšna nepogledna prikazen! Kakó to racá! In ta glas, zméden in kôsmat, da ni nikamor podobno. S kopnega ni, spaka, brž iz morjá. Pa ne, da bi me čakálo trina jsto delo ka-li?»

Šele ko ga natančno razgleda, se mu zazdi, da ima nekaj človeku podobnega pred seboj. Stopi torej izza vrat in ga — Grku prava malenkost — nagovori s Homerjevim verzom: «Kdo si in kakih ljudi? Kje rodno je mesto ti, starši?»

Klaudius se razveseli, da imajo v nebesih tudi filologe, pa se zanádeja, da se bo še njegovi «Zgodovini»⁷ našel prostorček. Zato mu sam odvrne s Homerjem, rekoč: «Vihra zanesla me je od Ilija prav do Kikónov». Primernejši bi bil vsekakor naslednji stih v Homerju: «...tu sem porušil jim mesto, podavil meščane».

Že je domala ukanil Herkula — bog ni bil nikoli kdo ve kako ubrisane glave —, da ni stala Malaria poleg, ki je edina izmed bogov prišla ž njim⁸ — vse ostale je pustil v Rimu.

«Oho,» se oglasi, «kujon laže kakor najet. To ti jaz povem, ki sem prenekaj let preživela ž njim. Možak je iz Lyona, ti pravim, pristen Golec, ko le kaj. Zato je tudi ravnal po galsko: zavzel je Rim. No, in da ležé med Xanthom⁹ in Rhône-o tisoči milj, vendar veš: saj si preštorkljál tóliko sveta ko redko kateri mezgár po poklicu.»

Klaudija popade togota: silovita brundáva izraža njegovo ihto. Kaj momlja, ni moči razumeti: toda dejati hoče Malarijo ob glavo. Kajti znana kretnja — edino za to je njegova drgečoča roka še dovolj krepka —, s katero je navadno obsojal na smrt, pomeni ukaz, naj se ženska okrajša do vrata. Ali — ko da stojé sami ministri okoli njega: tako malo se zmeni kdo za njegove pomige.

⁷ Klaudius se je bavil tudi z zgodopisjem.

⁸ Imel je po večini mrzlico; po uradni naznanilu je tudi umrl zbog nje.

⁹ Reka v Troadi, odkoder pravi Klaudius, da je prišel.

«Slišiš, mož,» ga ustavi Herkules, «okani se ábotnosti! Pomisli, da si v kraju, kjer ,miši železo glodajo'. Na dan z resnico, če ne, ti izprašim norčavosti!» Da pa bi dal svoji zahtevi večjo učinkovitost, se ustopi v pozo trageda ter zadeklamira:

«Bo kaj? Govori: kje ti je tekla zibel? Brž,
če ne, te s temle tršem ób tla položim:
preneki divji kralj je klecnil v smrt ob njem.
Ne rénči! Kdo razberi tvoj grgravi golč?
Katere zemlje rod te je kímavca skotíl?
Na poti v daljne kraje h kralju treh teles,¹⁰
ki vzel sem mu slavno čredo kraj Španskega morjá
ter jo prignal do Argov, mesta ob Inachu,
sem videl gorsko sleme nad strugo dveh vodá,
stoječe Phoibu — kadar vstane — na pozdrav:
mogočne Rhône burni val dreví pod njim,
Saône tok pa, oklevajoč, kam bi zavil,
splakuje z rahlim božanjem tihotni breg.
Je mar le-ta dežela vzdojíla ti duhá?»

Tako je govoril, še koli korajžno in odločno. Posebno lahkó mu pa le ni pri srcu, in kar strahóma čaka ,brljuzge od bedaka'.¹¹

Ko vidi Klaudius junáčino, kako se repenči, ga pri tej priči mine burkávost. Brž prepozna, da je — kakor mu tudi v Rimu ni bilo enakega — njegova veljava le-tu kaj píškava, in da je petélin pač le na svojem gnojišču gospod.¹² Poskusi mu torej, kolikor ga je razumeti, takole do živega:

«Ljubi Herkules, ti vzor junaka med bogovi! Upal sem, da mi pomoreš pri drugih, in če bi zahteval kateri poroka od mene, sem mislil baš tebe predlagati, ker me najbolje poznaš. Blagovoli se samó spomniti, da sem bil jaz tisti, ki je cele dneve, še o počitnicah, vodil sodne razprave pred tvojim svetiščem v Tiburu.¹³ Ti veš, koliko muk sem prebil, ko sem noč in dan poslušal govore advokatov. Če bi bil ti kedaj padel v to družbo, bi bil, kakor si že korenjak, vendar rajši praznil Augijeve kloake. Koliko več govna sem moral izkidati jaz! Ker pa nameravam...

¹⁰ Geryon.

¹¹ Parodija *μωροῦ πληγῆν* na tragiški *θεοῦ πληγῆν* = udarec od božje roke.

¹² Aluzija na Klaudijevo galsko domovino: petelin = galska ptica.

¹³ Klaudiju je bila prava strast, voditi sodne razprave. Še meseca julija in avgusta, ko so bile sodne počitnice, si ni dal miru. Pri tem pa je kaj rad delal »po okrajšanem postopku«, da je namreč zasliševal le po eno stranko, pogosto pa tudi nobene.

Tu je v izvirniku precèj široka vrzél, v kateri manjka konec Klaudijevega govora in zaèetek zborniène seje v nebesih. Klaudiju se posreèi, topoumnega Herkula pregovoriti, da mu obljubi pomoè, ko bo prosil za apoteozo. ‚Hercules comicus‘ je velik po-žeruh in kar mrtev na ženske: verjetno je torej, da mu skuša cesar s te strani priti do živega in da mu ponudi ne vem kakih kulinariènih in erotiènih obliskov. Ob kratkem, Herkules mu odpre ter ga povede proti kuriji, kjer je zbran véliki bogovski svèt. Iz prvega stavka po vrzeli pa se da sklepati, da jima bogovi ne pusté do sebe — menda so videli klavrno cesarsko prikazen pa so se zbali — in da Herkules v zbornico vdre. Tu pojasni, kaj bi Klaudius rad, in predlaga, naj se prošnji ugodi. Razvije se živa debata. Tekst se nadaljuje s tem, da baš eden izmed bogov za- vraèa Herkula:

«...ni èuda, da si vdrl v zbornico: saj ni noben zapàh varen pred teboj. Pa povej nam vsaj, kakšen bog, hoèeš, da postani ta pavluha. ‚Epikurski‘ ne utegne biti, zakaj pisano je, da bodi ‚bog sam brez posla, da ga pa tudi drugim ne prizadevaj‘.¹⁴ Pa tudi stoiški ne, ker bi moral biti po Varronovi definiciji ‚okrogel, brez glave in predkožka‘.¹⁵ Apropos, glave: saj je nima, kakor vidim, in srcá tudi ne. Potakem vendar nekaj stoiškega boga. — Bome, èe bi samega Saturna prosil za apoteozo, pa bi mu še izpodletelo, dasiprav je njegov mesec vse leto obhajal v vlogi veselega Ku-renta,¹⁶ nikar da bi mu jo dovolil Iuppiter, kateremu je indirektno oponesel incest: saj je del svojega zeta Silana zgolj radi tega ob glavo, ker je imel ta sestro, izredno ljubko deklè, ki jo je ves moški svet nazival Venero, samemu pa je bila za — Iunono. «Prav mu je,» ga èujem ugovarjati, «zakaj se je pa baš nad sestro spravil?» Glúpan, po svetu poglej! V Athenah je napol dovoljeno,

¹⁴ Po Epikurovem nauku je bog bitje, ki *oúte aútò prāγμά τι έχει oúte álla παρέχει*. S Klaudijem se ujema stavek le v svojem prvem delu, v drugem pa ne, èeš, sam res nima nikakega posla, paè pa ga drugim prizadeva — s svojim nadlegovanjem za apoteozo.

¹⁵ Po Chrysippu je iskati boga v vesoljstvu — *mundum ipsum animo et sensibus praeditum... rotundum... deum* — v tem ko so stoiki antropomor-fizem kot smešnost odklanjali. Klaudius ima èloveško postavo, torej tudi stoiški bog ne more biti. Tisto z glavo in predkožkom je oèividno šala, naper-jena proti antropomorfskim upodobitvam bogov, zlasti hermam, ki so jih ob-likovali z glavo in phallom.

¹⁶ Tako zvana «Saturnalia» so se praznovala meseca decembra v spomin na zlate Saturnove èase. Bili so hrupni dnevi s pitjem in petjem in razno-vrstnimi burkami; med drugim je bil obièaj, da so ob saturnalijih gospodarji stregli sužnjem pri mizi. Klaudius je vse življenje obhajal Saturnov praznik, t. j. vedno je veseljaèil in bil v svoji gluposti sluga svojim slugam.

v Alexandriji pa sploh.¹⁷ «Toda v Rimu je čistost doma: še miši skrbé za snago, ko žrmlje oblizujejo.» Kaj, táko-le da bi nas učilo morale? Reva še tega ne ve, kaj se v njegovi spalnici godi, pa ti, iztiče po nebeških conah'. Po bogovstvu ga skomina: premalo mu je, da so mu na Angleškem postavili tempelj, kjer ga barbari molijo in časté, da si ,milost butca pridobé'.¹⁸

Tu pride Iuppitru na misel, da bi se debata in glasovanje prav za prav ne smela vršiti, dokler je kak zasebnik v kuriji.

«Gospoda senatorji,» se oglasi, «dovolil sem vam, da zastavljate vprašanja: vi pa se vedete ko v bezníci. Zahtevam, da se ravnate po pravilniku. Kaj si bo vendar mislil ta človek o nas, pa bodi, kdor koli?»

Nato potisnejo Klaudija iz dvorane, in prvi, ki dobi besedo, je oče Ianus, designiran konzul za na 1. julija popoldne, prekleto prevejan lisjak, ki gleda vsevdilj ,naprej, obenem pa návzrit'. Njegov govor je bil kaj spreten — kaj bi ne bil, ko je pa na Foru živel¹⁹ — in tako nagel, da stenograf ni mogel pobirati besed za njim. Zato ga tudi jaz ne priobčim, ker ga ne maram preoddati v drugačni obliki, nego mu jo je umeril govornik. Skratka, razpredal je podolž in počez o dostojanstvu bogov, in da te častí ne gre podeljevati vsakemu Pepetu ali Janezu. «Njega dni,» je zaključil, «apoteoza ni bila kar si bodi: dandanes pa počenjate otročjo komedijo ž njo! Zato pa, da ne poreče kdo, češ, Ianus govori iz osebnih, namesto iz stvarnih razlogov, izjavim, da sem za naslednji predlog:

Nihče le-onih, ki ,živé od sadežev zemlje', ne postani posihmal več bog. Kdor bi se dal temu ukrepu nakljub za boga bodi že imenovati bodi izvoliti ali celo slikati, se izrôči prémrlom, ob prihodnjih igrah pa jih dobodi med gladiatorskimi novaki s šibo po záplati.»

Za Ianom je bil vprašan po mnenju Vike Pote sin Diespiter, tudi designiran konzul, drugače pa borzni senzal, ki je živel ob kupčiji z državljanskimi pravicami. K njemu se je ljubeznivo prihulil Herkules in ga narahlo potrzal za uho, nakar je Diespiter svoj votum takole formuliral:

«Ker je božanski Klaudius po krvi v sorodu z božanskim Augustom in nič manj s svojo gospo babico, ki jo je sam povzdignil

¹⁷ Cimon n. pr. je imel svojo po poli sestro Elpiniko za ženo, pri Ptolemajcih pa je bil zakon med bratom in sestro običajen.

¹⁸ Slična parodija kot v opombi 11.

¹⁹ Ianov lok je stal na severnem koncu fora blizu govorniške tribune, torej na kraju, kjer je imel bog dovolj prilike, da se je izuril v govorništvu.

v bogovski stan, božansko Augusto, dalje, ker tudi osebno vse zemljane po modrosti nemalo prekaša, in je končno v javnem interesu, da bodi kedó tu, ki utegne z Romulom ‚vrelo repo otepati‘,²⁰ glasujem za to, da se prevzemi božanski Klaudius z današnjim dnem med bogove, ob vseh ugodnostih, ki jih uživa kateri koli od onih, kar jih je bilo pred njim po redu in obredu posvečenih, akt o apoteozi pa da se uvrsti med Ovidijeve Meta-morfoze.»²¹

Mnenje se je kresálo ob mnenju, in že se je nagibala zmaga na Klaudijevo plat, zlasti ker je Herkules, videč, da se kuje njegovo železo, pridno agitiral od boga do boga: «Pa mi vendar ne misliš delati skaze, lej ga! Moje tepke zorijo: če ti bo treba kesneje kake usluge, se ti rad oddolžim. Roka roko umiva.»

Končno je prišel na vrsto Divus Augustus. Vstal je s sedeža ter sprožil naslednji govor, pravi biser retorične umetnosti:

«Visoka zbornica! Vsi veste in mi utegnate podpričati, da še nisem izpregovoril, kar sem v nebesih: zmeraj hodim po svojem poslu. Danes pa se ne morem potajiti ne zadrževati več bóli, ki je še hujša, ker ji je primešana grenka kaplja sramú. Zato torej sem ustvaril mir na kopnem in na morju, zato udušil državljansko vojno in utrdil moralnost z zakóni, zato olepšal mesto s krasnimi zgradbami, da — pa saj ne najdem besed, slavni zbor, da bi se po volji izrazil: sleherna je premedla za mojo pekočo ogorčenost. Ne morem drugače, ko da si pomagam z znanim izrekom velikega govornika Messale Korvina: «Hudič naj vzame tako vlado.»²² Ta človek, čislani senat, ki se dela, ko da bi si še muhe ne upal pregnati z nosa, ta človek je tako hladnokrvno pobijal ljudi, kakor dviguje kuže nogó ob kantónu. Pa kaj bi govoril o umoru vseh premnogih veljakov? Saj ne utegnem objokovati še njegovih javnih morij, če se spomnim strahot, ki jih je prizadel moji hiši. Zato hočem o onem molčati in govoriti le o rodbinski nesreči; kajti ‚srajca mi je bliže mimo suknje‘.

Ta malopridnik — le pogledjte si ga —, ki se je toliko let skrival pod plaščem mojega imena, mi je v zahvalo usmrtil dve pravnukinji, Iuliji, eno z mečem, drugo z gladom, in umoril enega prapravnuka, Lukija Silana. Je li bil ta res kriv, presodi ti, Iup-

²⁰ Namesto ambrozije: aluzija na Klaudijevo požrešnost in na navado Romula, ki je imel na zemlji rad repo in te navade tudi v nebesih ni opustil.

²¹ Ovidius opeva Romulovo in Caesarjevo apoteozo, zato naj se jima pridruži še Klaudius s svojo.

²² Zabavno na teh besedah je, da jih je zabrusil Korvinus Augustu samemu, ko se je odpovedal časti mestnega prefekta.

piter: zakaj njegova zadeva je močno podobna tvoji, to moraš priznati, če si pravičen.

Povej mi, 'božanski' Klaudius, kako si mogel izrekati smrtne obsodbe nad svojimi neštetimi žrtvami obojega spola, prémer si njih zadeve preiskoval, dá, preden si sploh koga zaslišal? Kje je taka navada? V nebesih gotovo ne. Poglej ga Iuppitra, koliko let že vlada, pa je edino Vulkanu zlomil nogó, ko ga je 'čvrsto popadel za stegno in zadégal z nebeškega praga', in nad ženo se je nekoč razjezil, pa jo je v eter obesil. Mar jo je s tem že umoril? Ti pa si Messalino, ki sem ji bil jaz praujec, prav kakor tebi. «O tem mi ni nič znanega,» porečeš. Naj te vrage oderó! Tvoja pozabljivost je še sramotnejša, nego da si moril.²³ — Zmeraj je pobiral stopinje za rajnim Kaligulo: ta je spravil svojega tasta s sveta, Klaudius še zeta povrh; Kaligula je prepovedal Krassovemu sinu pridevek Magnus: Klaudius mu je ime vrnil, zato pa glavo vzel. Usmrtil je v eni hiši troje ljudi, Krassa, Magna, Skribonijo, sicer same pridaniče, ali vendarle plemiče, in Krassus je bil vrh vsega še taka tápica, da bi bil domalega dober za cesarja.

In tega človeka hočete napraviti za boga? Poglejte si vendar to posodo žalosti! Kaj ga ni bog ustvaril, ko je bil najbolj slabe volje? Skratka: tri besede naj mi gladko ponovi, če more, pa mu grem za hlapca. Kdo neki bi častil to pokveko po božje? Če boste takimle podeljevali božanstvo, bo izgubil svet vero še v vaše bogovstvo. Da končam, visoki zbor: če mi priznavate, da sem se vedel med vami kot mož, ki je vreden svoje časti, in da nisem nikoli nikomur povedal svojega mnenja preodkrito v brk, maščujte krivico, ki sem jo pretrpel. Moj predlog se glasi» — čita iz beležnice:

«Uvažujoč dejstvo, da je Tiberius Klaudius umoril svojega tasta Appija Silana, svoja zeta Magna Pompeja in Lukija Silana, tasta svoje hčere Krassa Frugija, podobnega mu kot jajce jajcu, dalje taščo svoje hčere Skribonijo, svojo ženo Messalino in nešteto drugih, kojih imen ni bilo mogoče ugotoviti, oddam svoj votum v tem smislu, naj se uporabi proti inkulpatu vsa strogost, ki se izražaj tako, da se mu ne dovôli pravni lek sodne obravnave, temveč da se brez odloga izženi s striktno določbo, da mu je Olympos v treh, nebeški rajón pa v tridesetih dneh za vselej zapustiti.»

²³ Suetonius pripoveduje o Klaudijevi pozabljivosti neverjetno anekdoto, češ, da je cesar nekaj ur po podpisu smrtne obsodbe Messalini pri večerji čisto nedolžno vprašal, zakaj gospa ne pride jest — cur domina non veniret.

Predlog se sprejme. Božji sèl pograbi Klaudija nemudoma za vrat in ga odžene iz nebes v pekel, ,odkoder ni se prè še nihče vrnil‘.

Intermezzo v Rimu

Ko stopata po Sveti ulici nizdolu, vpraša Mercurius nekoga, kaj pomenijo množice, ki valovijo po Foru. Pa ne, ko bi bil danes Klaudijev pogreb? Da, pogreb, pa še pravi vzorek po sijaju in utratku: že na prvo okó vidiš, da nosijo boga na pokòp. Toliko je krdelo sviračev, trobentačev in drugih piskačev, tako hrupen njihov koncert, da ga utegne celo Klaudius slišati. Vedra lica vsepovsod, sama židana volja: kakor osvobojen se izprehaja rimski narod po Foru. Le Agathon in še nekaj rabulistov se joče, joče res prav od srca. Pošteni juristi pa prihajajo iz svojih skrovišč, vsi blede in pretrgani, komaj še z iskro življenja v sebi, kakor po hudi bolezni. Eden od njih opazi, kako stikajo oni poštenjakarji glave, pa stopi bliže in jih ošine: «Saj sem vam pravil, da ne bo več en predpust.»

Ko vidi Klaudius svoj pogreb, se mu posveti, da je ž njim v resnici proč. V tem trenutku zagrmi mogočen koral, oglasi se žalna pesem v anapestih:

Tecíte, solzé, zabúci, narèk,
razlegni se krik stoglasno čez trg:
premínil je mož blestečih vrlin,
po junaštvu heroj, da pod solncem nikdó
mu do glave ni bil.
Sam parthovski vstaš, od NJEGA razbit,
mu ni v teku bil kos, dasi nagel ko blisk.
Z begotno ostjó je Peržana sledil,
z nezgrešljivo rokó napenjal je lok,
da je Medec sovrag, od strelíce zadet,
strmoglavil se v prah, četudi plašán
je pestri hrbèt okrenil na beg.
Ukazal je, in glej: Britanni je rod
prek daljnih vodá,
Brigantije moč, njen sinji oklep
ukloníla sta til pod Rome igó:
še Ócean sam vztrepetál je pred njim
in rimske sekire neznano močjó.
Objokujte moža, ki je brže od vseh
razsojati umél pravici v priklád,
ko le eni od strank je nastavljal uho,

nobeni celò. Ej, kje je jurist,
da bo leto in dan nam pravde ravnal?
Že umika se, glej, podzemeljskih senc
mrakotni sodnik, da mu stol prepusti,
kralj Minos, nekoč Krečanom gospod.
Ah, bij se ob grud z žalujočo rokó,
rabulistovskih trum kupljiva svojat;
žaluj tudi ti, o modni poet,
posebno pa vsi, ki kocke vam mèt
natrpal je v žep dobiček bogat.

Klaudius v peklu

Klaudius je bil hvalnice silo vesel. Rad bi bil še dalje gledal, ali nebeški birič je položil roko nanj ter ga odvedel čez Martovo polje — z ogrnjeno glavo, da bi ga kdo ne spoznal. Med Tiberom in Arkadami sta krenila v spodnji svet. Cesarjev oproščenec Narkissus je bil že prej po bližnjici odšel doli, da bi gospoda sprejel, ko prispé. Res mu priteče naproti, ves v pomadah, kajti prišel je naravnost iz kopalnice.

«Kolika čast za moj preprosti dom,» pozdravi.

«Popašči se,» povzame Mercurius, «in javi, da sva tu.»

Ni še dobro izrekel, že Narkissa ni več. Svet v podzemlje je vseskoz polóžen, pot torej lahka, in Narkissus je stal kljub protinu kot bi trenil Ditu pred vrati. Na pragu je čuval Kerberus, stoglava zver, kakor jo nazivlje Horatius. Sèl se malce prepade — bil je vaje le belemu naročnemu ščenetu —, ko zagleda črno mrcino, vso kocasto, da bi je človek res ne srečal rad v temi. Končno pa le na vsa usta zakliče: «Klaudius je tu.»

Vrata se odpró, in iz njih se vsuje pisan trop, ploskajoč in vriskáje: «Našli smo ga, álelujá!» Bili so: designirani konzul K. Silius, pretor n. r. Iuncus, Sex. Traulus, M. Helvius, Trogus, Kotta, Vettius Valens, Fabius, sami rimski vitezi, ki jih je bil dal Narkissus usmrtiti. V sredi pojočih je stal pantomimec Mnester,²⁴ ki ga je bil Klaudius radi lepšega okrajšal za glavo. — Vest o njegovem prihodu se je po bliskovo raznesla. Družba jo ubere k Messalini: na čelu oproščenci Polybius, Myron, Harpokras, Amphaeus in Pheronaktus — vse te je bil poslal Klaudius naprej, da bi ne bil brez služinčadi —, za njimi prefekta Iustus Katonius in Rufrius Pollio, dalje cesarjevi prijatelji Saturninus Lusius in Peto Pompeius in Lupus in Keler Asinius, sami konzuli n. r., na

²⁴ Ljubovnik Klaudijeve žene, cesarice Messaline.

koncu pa nečakinji po bratu in sestri, oba zeta in tasta in tašči ter domalega vse sorodstvo po krvi. Izprevod sreča Klaudija.

«Glej, glej,» se razveseli le-ta, «kamor pogledam, sami prijatelji. Odkod pa vi v ta kraj?»

«Ti to vprašuješ, zverina?» se oglasi Pedo Pompeius. «Kdo drugi nego ti nas je pôslal sèm, krvník vsem prijateljem! Naprej, pred tribunal! Jaz ti pokažem, kje imajo naši sodniki stolce!»

Tira ga pred Aeakov oder — sodnik baš zaslišuje po Kornelijevega zakonu o zavratnih morilcih — ter zahteva nemuden postopek. Obenem predloži obtožnico: 35 senatorjev da je umorjenih in 221 vitezov, drugih meščanov pa 'ko listja in trave'.

Zagovornika Klaudius ne najde. Končno stopi njegov stalni gost P. Petronius naprej, mož prave klaudijske zgovornosti, ter prosi za odgoditev. Se ne dovoli. Obtožbo prevzame ob pritrujočem vzklikanju Pedo Pompeius. Petronius počne odgovarjati. Aeakus, pravični sodnik, mu vzame besedo ter Klaudija obsodi, zaslišavši le eno stranko, rekoč: «Za zob daj zob, oko za oko, da pravdi zadoščeno bo.»

Gluha tišina leže na poslušalce. Vse odreveni kakor ukopano: kaj takega spodnji svet še ni doživel.

Klaudiju se zdi stvar bolj krivična ko nova.

Gre še za določitev kazni. Vname se dolga debata, v kateri kar dežuje nasvetov.

«Sisyphus že dovolj dolgo tovari.»

«Tantalus bo od žeje poginil, če mu ne pomoremo.»

«Podložite ga Ixionovemu kolesu za coklo!»²⁵

Nobeden teh predlogov ne obvelja, češ, veteranom med kaznjenci ne gre podeljevati amnestije, sicer bi utegnil Klaudius tudi zase kdaj kaj podobnega upati. Sklene se torej, da se najdi zanj povsem nova kazen, káko na veke prazno delo, mamljiva utvara za katero njegovih strasti — ali brez konca in brez učinka. Nato ga Aeakus obsodi na igro v kocke iz kockóvnice brez trdnega dna.

Klaudius počéne in pôčne igrati: toda kocke mu venomer uhajajo, ne da bi se mu le enkrat posrečil vržaj, kajti

komaj pripravi si mèt, da poveznil škrebljočo bi kupo, zine varljivo ji dno, in kocki mu padete ná tla.

Brž ju pobere, a kaj: ko poskusi ju znova iztresti, večno po učinku hlepeč, na večno pripravo obsojen,

²⁵ Ixion je onečastil Iunono ter je bil za kazen razpet na kolo, ki se je večno vrtelo.

že ste ga ukánili spet: med samimi prsti uhaja
 kober slepilni vsevdilj, ko da tat mu neviden ga izmika.
 Slično izmuzava se Sisyphu, komaj prisôpe vrh gore,
 skalnato breme z ramen, varajóč na veke nosilca.

Nenadoma se pojavi Kaligula ter ga reklamira sebi za hlapca. S seboj ima priče, ki so videle, da jih je dobil Klaudius z bičem in leskovko od njega in še zaušnic povrhu. Prisodi se Kaliguli. Kaligula ga podari Aeaku, ta pa ga izroči svojemu oproščencu Menandru za podajača pri sodnih preiskavah.

Ivan Zorec: Obisk

(Odlomek iz povesti.)

Kakor daleč sega rodoljubna misel, se odpira, ôži in širi ljubka dolina, polna belih vasi in veselih ljudi. Po sredi doline, med polji in travniki, skozi hoste in vrtove se krivulja tenka rečica. Na obeh straneh, okoli in okoli vzhaja sključeno hrbtičje valovečega hribja, grivasto obraslega tu, gladko ostriženega tam. Iz lok in dobrav sopejo plahe meglice, se obešajo po drevju in otožno umirajo.

Umirajo v prezgodnji jeseni, ki se ji poletje še noče prav umekniti, noče, ne more umekniti, ker se še ni napilo vse lepote in ljubezni iz prelepe zemlje.

Halo...! Po dolgem deževju se je nebo ubrisalo od vseh meglá, solnčni dnevi so šli v dežêl...

Le še neki beli oblački so zaostajali kakor zgubljene ovčice in hiteli k solncu, pa so se kmalu poredno razbežali po modrem nebesu; solnce je milo gledalo za njimi in jih lovilo in zavračalo s svetlimi dolgimi rokami.

Bil je lep dan, nebeščani sami nimajo zmerom takega. Pogled mu je bil gorak in mehak ko pogled Kristov, mil in prisrčen ko ljudskošolska molitev.

In tačas je ob razvalinah starega gradu na hrbtičku zelenega grička stal človek, tiho bolan, otožen in v oči motan, stal razoglav in drhtel za rodoljubno mislijo:

«Zemljica naša, zbegana, greha in kreposti polna...!»

Z očmi, polnimi solzá in ljubezni, je šel od lepote do lepote po rodni zemlji in druga je bila večja od druge.

Grički, vsi vinski od zorečega grozdja, so vriskali in peli, hramčki, bele pikce v zeleni brajdi, že vedeli, kako in kaj, a rdečeglave cerkvice so iznad košatih češenj in lip po vrhovih z